

УДК 378: 303.01

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ У ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

О. Л. Гальцова

Класичний приватний університет

e-mail: olgagaltsova67@mail.ru

період трансформаційних змін процесу демократизації вітчизняного суспільства потребують нових, сучасних механізмів управління всіма рівнями, видами й складовими вітчизняної освітньої системи. Система української освіти постала перед низкою викликів: 1) глобалізація, що спонукає до жорсткої конкуренції у боротьбі за ресурси, у тому числі за кваліфіковані кадри; 2) інформатизація суспільства, що пришвидшує темпи діяльності та розвитку освіти; 3) демографічні зміни, що потребують швидкої адаптації закладів освіти до діяльності в нових демографічних та соціальних реаліях. Виходячи з цих умов усі освітні організації (інституції, що мають економічну і фінансову самостійність) повинні перейти до імплементації інноваційних моделей розвитку. Передумовою цього процесу є розробка і впровадження принципово нових форм, методів, інструментів та технологій управління діяльністю навчально-освітніх закладів. Тому формування інституційного підходу до реформування системи освіти на сьогодні є вкрай важливим і актуальним питанням.

Водночас, чимало питань, пов'язаних із формуванням інституційного підходу системи вітчизняної освіти в період трансформаційних змін, залишаються недостатньо розглянутими.

Розвиток України, в цілому, залежить від якості професійної підготовки спеціалістів різного роду діяльності. У розвинених країнах світу велика увага приділяється підготовці висококваліфікованих спеціалістів, створенню ефективної системи їхнього професійного навчання, що потребує залучення до роботи з цим контингентом педагогічних працівників, спроможних забезпечити необхідну якість підготовки відповідних фахівців. Для цього, виходячи із досвіду систем освіти в зарубіжних країнах, потрібно створити у нашій країні університетську автономію, що відповідає запитам сучасного демократичного суспільства.

Як державний і громадський інститут, освіта передбачає відповідальність держави і суспільства за стан її функціонування. Тому саме зміна підходів до державного управління освітою є передумовою ефективного реформування національної системи освіти. Основними характерними якостями державного управління освітою є: наявність органів управління, наділених певними повноваженнями, діяльність яких спрямована на певні об'єкти освітньої галузі; існування управлінських зв'язків, відносин і організації як суб'єктів, так об'єктів управління; наявність управлінських функцій, пов'язаних із забезпеченням функціонування та розвитку галузі. Державне управління

освітою є системою державно-управлінської діяльності, складовими якої є стратегічне управління, державне регулювання і адміністративне управління.

Для досягнення поставленої мети поставлено наступні завдання: створити єдиний освітній простір, удосконалити систему управління освітою; підвищити якість освіти; забезпечити доступність до якісної освіти, спадкоємність рівнів освіти (дошкільної, початкової, середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної, освіти впродовж життя); підвищити ефективність фінансування освіти [1].

Реформування системи державного управління освітою дуже складний процес, який потребує значної правової, організаційної, технологічної, фінансової забезпеченості, а саме [2]:

Удосконалення системи управління освітою: здійснення єдиної освітньої політики; забезпечення наступності між рівнями освіти; підвищення самостійності навчальних закладів у розпорядженні фінансовими ресурсами; оптимізація мережі навчальних закладів з урахуванням демографічних і економічних реалій та необхідності підвищення якості освіти (створення освітніх округів, оптимізація мережі шкіл; реформування системи інтернатних закладів; передання функцій управління ПТУ на місцевий рівень; створення укрупнених регіональних ВНЗ); перегляд застарілих типових штатних нормативів.

Підвищення якості й конкурентоспроможності освіти: створення нових державних стандартів початкової, базової й повної середньої освіти; запровадження стандартів, що ґрунтуються на компетенціях у професійно-технічній освіті; розроблення національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, у тому числі для підтвердження кваліфікації в європейській системі стандартів; стимулювання створення незалежних національних рейтингів шкіл, ПТУ, ВНЗ; запровадження обов'язкової дошкільної освіти дітей передшкільного віку; створення умов для раннього виявлення творчих нахилів дитини; забезпечення у навчальних закладах середовища, що сприяє збереженню здоров'я; проведення диспансеризації учнів загальноосвітніх закладів; широке запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальних закладах; узгодження кваліфікаційних характеристик, стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами робочих місць; мотивація роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів; переорієнтація навчальних планів на збільшення частини практичного компонента; масштабне запровадження програм стажування на виробництві; розподіл у ВНЗ навчальних програм академічного й практичного профілю, розвиток професійно-орієнтованої вищої освіти.

Забезпечення доступності освіти: посилення державної підтримки розвитку мережі дошкільних і позашкільних закладів; розробка й запровадження нових підходів до вирішення завдань інтеграції в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку; запровадження профільного

навчання у загальних середньоосвітніх школах; запровадження Національної рамки кваліфікацій; стимулювання розвитку системи освіти впродовж життя.

Підвищення ефективності фінансування освіти: розробка й перехід до єдиного стандарту вартості навчання одного учня/ студента; перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання закладів до принципу формування їх бюджетів виходячи з кількості учнів та стандарту вартості навчання одного учня/студента; розширення можливостей навчальних закладів залучати додаткові кошти за рахунок легалізації інституту “ендаументу” – благодійних цільових некомерційних фондів; використання грантової підтримки дослідних проектів та освітніх інновацій; розширення списку платних послуг, що надаються навчальними закладами; розширення прав шкіл, ПТУ самостійно розпоряджатися матеріальними, фінансовими й кадровими ресурсами; зміна підходів до формування державного замовлення на підготовку фахівців на основі впровадження прогнозу потреб економіки (регіону).

На відміну від державного управління, яке становить соціально-політичну функцію держави, зумовлену об’єктивними потребами збереження цілісності суспільства, його функціонування й поступального розвитку, державно-громадське управління освітою, тобто є поєднанням двох складових – державного і громадського компонентів. Державна і громадська складові мають свої переваги і недоліки. До переваг державної складової можна віднести ресурсну базу і практику адміністративного управління, що в сукупності створює максимальну стійкість системи. До недоліків відносимо: авторитаризм управлінської позиції; бюрократизм у прийнятті й виконанні рішень; ставку на адміністративний режим і тиск на громадську ініціативу, намагання обмежити

роль і зменшити її значення; тенденції до розростання структури управління; використання державного ресурсу під час визначення і реалізації освітньої політики; дотримання владної ієрархії; неприйняття позиції меншості. До переваг громадської складової належать: незалежність дій органів самоврядування і спільному управлінні; широку соціальну основу участі громадськості у співуправлінні й діяльності школи; практику відкритих і публічних обговорень і прийняття рішень; заохочення ініціативи; урахування думки меншості. Недоліками громадської складової є: нестача ресурсів і можливостей фінансування проектів розвитку; недостатній рівень професіоналізму більшості учасників; а також весь широкий комплекс недоліків, пов’язаних з низьким рівнем розробленості нової системи та її незвичністю для суспільства. Під державно-громадським управлінням освітою розуміється управління, що ґрунтується на спільній, взаємодоповнювальній і взаємопідтримуючій діяльності державних органів та громадськості в галузі освіти, розподілі між суб’єктами повноважень, прав та відповідальності за їх реалізацію для забезпечення функціонування й розвитку системи освіти [3].

Як свідчить світовий досвід державного управління освітою, спектр різноманітності стратегій його реформування з метою вдосконалення

прозорості й підзвітності об'єднується у таких головних напрямках: створення і підтримка регулятивних систем (механізмів державного управління) розвитку освіти; поліпшення потенціалу управлінських кадрів і заохочення їх до збільшення відповідальності, інформатизація (“електронне урядування”). Для отримання адекватної моделі державного управління потрібно зібрати якомога повнішу інформацію про його об'єкт. Евристичною для такого дослідження є, на наш погляд, схема-алгоритм аналізу впровадження реформ, яку використовувала програма PHARE, спрямована на підготовку до вступу постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи до ЄС [4, 5].

Підсумовуюючи, ми можемо зробити висновок, що розвиток системи освіти повинен будуватися відповідно до сучасних процесів інтеграції та відповідати вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації. Стратегічними напрямами державної політики повинні стати: реформування системи освіти; оновлення нормативної бази; модернізація структури, змісту та організації освіти; створення навчальних закладів різних типів і форм власності; забезпечення доступності освіти; підвищення якості освіти на інноваційній основі; вдосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти; забезпечення якісного моніторингу системи освіти; підвищення статусу науково-педагогічних працівників; створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Більш ефективними напрямами забезпечення моніторингу та оцінювання якості освіти в Україні повинні стати: удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти; розроблення моделі проведення моніторингових досліджень; розроблення системи показників якості освіти; проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів і результатів; модернізація та оновлення системи освітньої статистики; забезпечення достовірною інформацією стосовно умов і результативності функціонування системи освіти на різних її рівнях; оприлюднення результатів проведення моніторингу системи освіти.

Список використаних джерел:

Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін. ; за заг. ред.

Г. Протасової. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 456 с.

Реформа системи освіти. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/>.

Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне 36 суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”: Указ Президента України від 27 квіт. 2011 р. № 504/2011. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/2011>.

Secondary Education Systems in PHARE Countries: survey and project proposals. – OECD, EC, Paris, 2006. – 126 p.

The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new

decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. – Режим доступу : <http://www.bologna2009benelux.org>.

УДК 338.2

НАРОДНА ЕКОНОМІКА - РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ І ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НОВОГО ТИПУ

М. П. Давидів

Громадська організація «Український шлях»

e-mail: mdavydiv@ukr.net

Поняття *народної економіки* постає в нашій уяві у кращому випадку, як колективні форми господарювання (кооперація, акціонерні товариства, муніципальні підприємства і інші) або як витвір комуно-соціалістичних ідей, які в реаліях сьогодення не дають відповіді на питання про шляхи подолання протиріч і перспективи майбутнього розвитку економіки.

Пошук правильної відповіді лежить, на нашу думку, у царині глибинного розуміння *права власності*. На перший погляд це поняття є добре відомим широкому загалу. Проте, необхідно наголосити на тому, що воно несе таку ознаку, яка може не тільки розширити знання про власність, а й використати їх для суттєвого впливу на процес розвитку різних форм господарювання. Адже саме неправильне сприйняття людиною поняття права власності завжди було і є причиною конфліктів інтересів, ведення торгових, ресурсних, холодних і гарячих воєн, що в умовах відставання зростання рівня суспільної свідомості за шалених темпів розвитку науки і техніки може привести до катастрофічних наслідків.

Ключ до глибинного розуміння поняття *права власності* лежить, на нашу думку, в переліку власників об'єктів господарювання, в якому відсутнє поняття *народна власність* – ознаки, яка мала б виконувати місію *регулятора суспільних та економічних відносин нового типу*.

Адже, відсутність народної власності виступає спільною ознакою як для капіталістичного, так і для комуністичного способів виробництва. При цьому, якраз хто володіє вагомою часткою власності, той має реальну можливість приймати рішення, включаючи такі, де йдеться про долю світу. Якщо ж народ не є власником, то процес прийняття рішень буде зосереджено в руках невеликої кількості осіб, що є головною небезпекою для планети – небезпекою, яку неспроможна подолати навіть найкраща демократія.

Отже, у боротьбі ідей, ідеологій, світоглядів, тимчасових благ конкуренції людство знехтувало законом рівноваг у сфері прийняття рішень, а значить і суспільних та економічних відносин. Закон рівноваг підмінено звабливими гаслами справедливості, рівного розподілу суспільних благ і навіть нав'язуванням ідеї, що по-іншому бути не може.